KRAJOWA IZBA
RADCÓW PRAWNYCH

OŚRODEK BADAŃ, STUDIÓW I LEGISLACJI KRAJOWEJ RADY RADCÓW PRAWNYCH

KRAJOWA IZBA RADCÓW PRAWNYCH | ul. Powązkowska 15, 01-797 Warszawa | tel.: 22 300 86 40 | kirp@kirp.pl | NIP 5261043011

Warszawa, dnia 20 maja 2026 r.

Opinia Ośrodka Badań, Studiów i Legislacji Krajowej Rady Radców Prawnych dotycząca projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (UD370)

Projektowane rozwiązania należy co do zasady ocenić pozytywnie. Projekt zmierza bowiem do zwiększenia przejrzystości postępowania karnego, wzmocnienia gwarancji procesowych stron oraz poprawy realizacji prawa do informacji, stanowiącego jeden z podstawowych elementów prawa do rzetelnego procesu wynikającego z art. 42 ust. 2 oraz art. 45 ust. 1 Konstytucji RP. Pozytywnie należy ocenić również dążenie projektodawcy do ujednolicenia formularzy pouczeń oraz posługiwania się bardziej przystępnym językiem.

Problematyka pouczeń procesowych ma istotne znaczenie gwarancyjne. Uczestnik postępowania karnego, który nie korzysta z profesjonalnej pomocy prawnej, często nie posiada wystarczającej wiedzy pozwalającej na samodzielną ocenę własnej sytuacji procesowej. Z tego względu obowiązek udzielania jasnych, zrozumiałych i adekwatnych pouczeń stanowi jeden z warunków realnej możliwości korzystania z praw procesowych.

Na aprobatę zasługuje odejście od nadmiernie formalistycznego modelu pouczeń polegającego przede wszystkim na przytaczaniu treści przepisów ustawy. Kierunek zmian zmierzający do dostosowania treści pouczeń do konkretnego etapu postępowania należy uznać za zgodny zarówno ze standardami konstytucyjnymi, jak i tendencjami wynikającymi z prawa UE.

Przechodząc do poszczególnych kwestii proponowanych zmian, wskazujemy co następuje:

Projektowany art. 16 § 4 k.p.k.

Pozytywnie należy ocenić propozycję stworzenia jednolitej strony internetowej zawierającej formularze pouczeń oraz ich tłumaczenia na języki obce. Rozwiązanie to może istotnie zwiększyć dostępność informacji dla uczestników postępowania, zwłaszcza cudzoziemców.

Rozważenia wymaga jednak wyraźniejsze wskazanie standardów dostępności cyfrowej, w tym dostosowania strony internetowej do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. W praktyce szczególne znaczenie może mieć zapewnienie dostępności materiałów w języku migowym oraz dostosowanie publikowanych treści do wymogów prostego języka.

Projektowane zmiany dotyczące osoby zatrzymanej i tymczasowo aresztowanej

Na aprobatę zasługuje rozszerzenie katalogu pouczeń o informacje dotyczące prawa do dochodzenia odszkodowania i zadośćuczynienia za niewątpliwie niesłuszne zatrzymanie lub tymczasowe aresztowanie. Rozwiązanie to wzmacnia praktyczną realizację gwarancji wynikających z art. 41 Konstytucji RP.

Celowe wydaje się jednak dalsze uporządkowanie zakresu przekazywanych informacji. W szczególności rozważenia wymaga bardziej jednoznaczne wyeksponowanie prawa do milczenia oraz prawa do nieobciążania samego siebie.

Obecnie projekt koncentruje się przede wszystkim na prawie do odmowy składania wyjaśnień oraz odmowy odpowiedzi na pytania. Tymczasem standard wynikający zarówno z orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, jak i dyrektyw unijnych obejmuje również zakaz wymuszania aktywnego dostarczania dowodów przeciwko sobie.

Przykładowo, uczestnik postępowania może nie mieć świadomości, że obowiązek poddania się określonym badaniom procesowym nie oznacza jednocześnie obowiązku ujawniania haseł dostępu do urządzeń elektronicznych czy aktywnego współtworzenia materiału dowodowego przeciwko sobie.

Wątpliwości może budzić także nadmierne rozbudowanie części formularzy, co może ograniczać ich czytelność dla osób znajdujących się w sytuacji silnego stresu procesowego.

W praktyce bowiem część projektowanych formularzy nadal pozostaje bardzo rozbudowana i zawiera liczne odesłania do przepisów szczególnych. Może to prowadzić do sytuacji, w której uczestnik postępowania otrzymuje obszerny dokument, którego rzeczywista treść pozostaje dla niego niezrozumiała.

Projektowany art. 300 § 1–4 k.p.k.

Kierunek zmian dotyczących pouczeń podejrzanego należy ocenić pozytywnie. Projekt trafnie identyfikuje problem nadmiernej objętości obecnych formularzy oraz potrzebę przekazywania informacji adekwatnych do aktualnego etapu postępowania.

Jednocześnie projekt może nadal generować pewne ryzyka interpretacyjne. Niektóre pouczenia pozostają bowiem bardzo rozbudowane i zawierają liczne odesłania do innych przepisów. W praktyce może to utrudniać pełne zrozumienie treści pouczeń przez osoby nieposiadające wykształcenia prawniczego.

Z perspektywy standardów konstytucyjnych oraz unijnych rozważenia wymaga również bardziej wyraźne zaakcentowanie prawa do nieobciążania samego siebie, które stanowi istotny element prawa do obrony.

Projektowane zmiany dotyczące pouczeń sądowych

Pozytywnie należy ocenić projektowane zmiany w zakresie pouczeń doręczanych oskarżonemu oraz innym uczestnikom postępowania sądowego (m.in. art. 338, art. 339 oraz art. 353 k.p.k.). Projekt zmierza do uporządkowania i ujednolicenia praktyki sądowej, co może ograniczyć dotychczas występujące rozbieżności.

Na aprobatę zasługuje również dążenie do przedstawiania praw i obowiązków uczestników postępowania w sposób bardziej funkcjonalny i zrozumiały. Może to zwiększyć realną możliwość korzystania z uprawnień procesowych, w szczególności przez osoby działające bez profesjonalnego pełnomocnika.

Celowe wydaje się rozważenie, czy część szczegółowych pouczeń nie powinna być przekazywana wyłącznie w sytuacjach, w których dane uprawnienie może rzeczywiście znaleźć zastosowanie.

Jako przykład można wskazać pouczenia dotyczące szczególnych zasad wyznaczania obrońcy z urzędu dla określonych funkcjonariuszy. Przekazywanie tego rodzaju informacji wszystkim podejrzanym może niepotrzebnie komplikować formularze oraz ograniczać przejrzystość najważniejszych praw procesowych.

Podobnie należy zasygnalizować potrzeby odrębnego podejścia do osób poniżej 18 roku życia. W praktyce szczególne znaczenie może mieć jednak dalsze uproszczenie języka formularzy kierowanych do małoletnich oraz wyraźniejsze zaakcentowanie roli przedstawiciela ustawowego i obrońcy.

W przypadku osób młodych zbyt formalistyczne pouczenia mogą bowiem nie spełniać swojej rzeczywistej funkcji informacyjnej.

Rozważenia wymaga również bardziej jednoznaczne powiązanie pouczeń dotyczących dostępu do akt z momentem doręczenia wniosku o zastosowanie lub przedłużenie tymczasowego aresztowania. Z punktu widzenia prawa do obrony istotne znaczenie ma bowiem zapewnienie, aby podejrzany miał realną możliwość zapoznania się z podstawą wniosku aresztowego jeszcze przed posiedzeniem sądu.

Delegacje ustawowe i akty wykonawcze

Projekt przewiduje szereg delegacji ustawowych dotyczących określenia wzorów formularzy pouczeń w drodze rozporządzeń Ministra Sprawiedliwości. Co do zasady rozwiązanie to należy ocenić pozytywnie, gdyż umożliwia ono elastyczne dostosowywanie wzorów pouczeń do zmian ustawowych oraz praktyki stosowania prawa.

Jednocześnie wskazane wydaje się zachowanie odpowiedniego poziomu szczegółowości wytycznych ustawowych. Ma to znaczenie z perspektywy art. 92 ust. 1 Konstytucji RP oraz potrzeby zapewnienia, aby akty wykonawcze nie prowadziły do samodzielnego kształtowania praw lub obowiązków uczestników postępowania.

Skutki praktyczne projektowanych zmian

Projektowane rozwiązania mogą przyczynić się do zwiększenia jednolitości praktyki sądowej i prokuratorskiej oraz poprawy standardu ochrony praw uczestników postępowania karnego. Wprowadzenie bardziej przejrzystych formularzy pouczeń może ograniczyć ryzyko czysto formalnego traktowania obowiązków informacyjnych.

Należy jednak liczyć się z koniecznością regularnej aktualizacji formularzy oraz zapewnienia odpowiedniego przygotowania organizacyjnego i teleinformatycznego sądów oraz prokuratur.

Podsumowując, projekt ustawy należy ocenić pozytywnie jako próbę zwiększenia standardu ochrony praw uczestników postępowania karnego oraz poprawy realizacji prawa do informacji. Kierunek zmian pozostaje zgodny zarówno ze standardami konstytucyjnymi, jak i rozwiązaniami wynikającymi z prawa Unii Europejskiej.

Wskazane wydaje się jednak dalsze doprecyzowanie niektórych rozwiązań dotyczących zakresu pouczeń oraz zapewnienie, aby projektowane formularze pozostawały jednocześnie kompletne, zrozumiałe i dostosowane do sytuacji procesowej uczestnika postępowania.

Autor opinii:

r.pr. Rafał Rybnik. Członek Zespołu Prawa Karnego i Spraw Dyscyplinarnych Ośrodka Badań, Studiów i Legislacji KRRP